

## РОЛЬ КОЛЕКТИВУ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

*Стаття присвячена проблемі формування особистості учня в навчально-виховних колективах та впливу громадської думки на розвиток індивідуальності.*

*Ключові слова: колектив, виховання, громадська думка, формування особистості.*

За останні десять років на пострадянському просторі парадигма виховання змінювалася декілька разів. Початковий підхід, який виник на хвилі заперечення досвіду радянської школи, проголосив: «виховання через навчання». Таким чином, школа добровільно відмовилася від своєї основної суспільної функції - передачі соціального досвіду підростаючому поколінню. Причини цього пагубного кроку, вважається легко визначити: зі знищенням комуністичної ідеології у вихователів виник ідеологічний вакуум, зникла база, на якій можна було будувати виховання підростаючого покоління. Однак наслідки цієї події виявилися вельми серйозними.

Роль вихователя, від якої відмовилася школа, тут же перехопили інші структури, не завжди безпечні: від суспільних організацій до тотальних сект, від клубів за інтересами до кримінальних угруповань. Наслідки очевидні: втрата суспільно-значних орієнтирів, розпад культурних та моральних цінностей, дезорієнтація молоді у суспільстві, алкоголізм та наркоманія.

В цих умовах виникає необхідність проголосити нову парадигму: «Навчання через виховання». На жаль, за останній час, виявився забутий багаж радянської школи, витрачений неоцінний практичний досвід педагогів. На сьогодні актуальною уявляється задача відродження цього досвіду, його критичного аналізу, відбору з нього тих істинних цінностей, котрі допоможуть на сучасному етапі, дотримуючись теорії колективного виховання, виховувати благородну та моральну особистість. [5, с. 23]

Під час впливу на особистість колектив використовує громадську думку.

Громадська думка виступає як інструмент формування особистості дитини. Використовуючи реальну можливість висловити критичні зауваження на адресу товаришів, відзначити їхні гідності, школярі переймаються свідомістю відповідальності за колектив, вчаться жити інтересами класу, відкриваючи ті чи інші недоліки, негативні сторони особистості учнів, колективне обговорення сприяє активізації їхнього самовиховання. Громадська думка учнівського колективу, при цьому, виступає дієвим стимулом його подальшого становлення та вдосконалення.

Громадська думка колективу для підлітка є критерієм оцінки власних вчинків та власної поведінки. П. П. Блонський, визначаючи вплив колективу на формування особистості, писав: дитячий колектив є величезною виховною силою до окремих своїх членів. Він регулює не тільки суспільно-моральну поведінку своїх членів: він, іноді, доходить до регламентацій дрібниць, таких як, наприклад засобу висловлюватися, носити шапку, таке інше, регулюючи тим самим поведінку окремого члена докладно та інтенсивно. Добрий товариш викликає повагу та любов колективу. Але у випадку конфлікту з колективом дитина ризикує піддатися дуже сильним мірам впливу аж до насмішок, знущань, побиття, вигнання. [3, с. 142]

Безперервно впливаючи на особистість школяра, виконуючи функції морального контролю за поведінкою особистості, громадська думка може попередити можливі порушення норм поведінки. Такі засоби впливу на особистість школяра, як діяльність, змагання, навіювання, ефективно впливають на нього остільки, оскільки існує визначена ситуація. Що ж до громадської думки, то вона впливає постійно, незалежно від тієї конкретної ситуації, в якій знаходиться даний школяр.

Громадська думка впливає одночасно й на свідомість, є на волю, й на почуття учня. Під її впливом загальний настрій неминуче передається людині, нерідко навіть поза його бажанням, і при цьому охоплює всю сферу особистої психіки.

Знаходячись у атмосфері громадської думки колективу, школяр випробує на собі його вплив навіть не будучи спеціально об'єктом його впливу. Але цей вплив значно збільшується, коли він стає об'єктом цілеспрямованого впливу громадської думки колективу, яка визначається в формі схвалення або засудження. Громадське схвалення затверджує людину у власній значимості, приносить їй моральне задоволення, натхнення, стимулює загальний підйом. Громадська думка може бути визначена у найрізноманітніших формах, наприклад: на зборах, на лінійці відмітити учня, рекомендувати його всьому колективу брати з нього приклад, розмістити фотографії у книзі пошани. [1, с. 62]

Позитивна оцінка колективом робить благотворний вплив на внутрішній світ і поведінку особистості тому, що людина живе не тільки матеріальним достатком, але й душевними радощами, серед них чимале місце займає почуття душевного підйому, що доставляється суспільним визнанням його заслуг перед колективом. Прагнення заслужити громадську похвалу зовсім не слід розглядати як прояв марнославства і себелюбство, так як воно харчується не егоїзмом, а виражає моральну зрілість, воно говорить про те, що людина високо ставить громадську думку, поважає, цінує її. Однак підліткам не завжди притаманні позитивні емоції, викликані похвалою їх товаришів. Реакцією можуть бути і заздрість, і недоброзичливість.

При розгляді даної теми не можна не побачити, що громадська похвала виявляється у деяких випадках значно вагомішою ніж особисте заохочення педагога. [1, с. 37]

Зазвичай використання громадської думки пов'язують з боротьбою проти негативних вчинків і недисциплінованістю школярів. Про нього згадують тоді, коли відбувається Ч.П. або коли вчитель виявляється безсилим у своїх спробах вплинути на учня.

Одним з ефективних методів у педагогіці можна назвати метод схвалення, але при застосуванні цього методу без участі колективу, з'являється безліч

непотрібних чуток і пересудів в середовищі школярів. Нагородження зверху без урахування думок знизу знижує ефективність самого методу.

Громадська думка, висловлюючи схвалення діяльності вчинку даної конкретної особистості, тим самим переслідує мету вплинути на її подальшу поведінку, сприяти її самоствердженню.

А.С.Макаренко дотримувався, як і багато сучасних педагогів, того, що, громадська думка найбільш ефективний засіб у вихованні особистості. Він вважав, що в кожен момент нашого впливу на особистість, ці впливи обов'язково мають бути впливом на колектив. І навпаки, кожен наш дотик до колективу обов'язково буде й вихованням кожної особистості, яка входить у колектив.

Однак громадське схвалення не повинно перетворитися на деяке звеличення уявних заслуг школярів, що може призвести до появи зазнайства та інших негативних рис особистості. [7, с. 286]

Метод громадського обговорення, який виражається у формі осуду, гніву, обурення та інших викорінює погані риси підлітків, допомагає їм у формуванні правильної поведінки в колективі, захищає колектив від свавілля, від примх окремих особистостей.

Публічне засудження викликає почуття сорому, незручності, неприємних переживань перед своїми товаришами. Воно може викликати у підлітка швидко перебудову його бажань, почуттів, прагнень і втілитися в позитивні для педагога дії. В даному випадку особливо цікавим видається думка А.С.Макаренко, який, розглядаючи дану ситуацію, помічав, що приголомшені в самій сутності своїх відносин до колективу і поставлені перед необхідністю прийняти рішення, підкоряючись емоційному впливу колективу учні «підривають» в собі дуже багато колишніх уявлень.

Але тут потрібно зауважити і те, що спостереження показують: не всі випадки публічного обговорення призводять до вищезгаданого вибуху. Іноді навпаки таке засудження викликає образу, озлоблення, обурення. Дейл Карнегі

у своїй книзі «дев'ять способів впливу на людей, не ображаючи їх і не викликаючи почуття образи» писав, що відкрита пряма критика може викликати абсолютно зворотний очікуваному результат. Таку критику, тим більше, посилену підтримкою всього або частини колективу, особистість може прийняти за образу. Вона може вирішити, що критика спрямована не на безпосередні його помилкові дії, а на неї саму, в результаті чого вона може протиставити себе колективу проігнорувавши його вимоги. [4, с. 415]

Тому було б розумним вважати що при застосуванні того чи іншого методу необхідно враховувати те до кого застосовується цей метод. Той же метод публічного обговорення у певної особистості може викликати душевний біль, яка вона пронесе через усе життя. Після застосування цього методу чутлива до зауважень людина буде у наслідку відчувати дискомфорт при знаходженні в даному колективі або навіть в якомусь іншому. Особистість може замкнутися в самій собі, що створить у її житті багато різного роду проблем. Але, не дивлячись на всі складнощі застосування даного методу, не можна закривати очі на його результативність і потенціал. Необхідно його поглиблювати і розвивати з урахуванням сучасних досягнень.

Розробляючи проблему «вибуху» А.С.Макаренко розкрив співвідношення повільних змін і стрибка в розвитку особистості та підкреслював, що повільні зміни є необхідною стороною, що вони, готують схильності в духовній структурі, які ведуть до корінних якісних змін. Щоб у свідомості учня стався перелом, громадський вплив на особистість має задовольняти наступним вимогам:

- 1 виражати непримиренну волю всього колективу
- 2 бути виразним, емоційно насиченим.
- 3 відображати істину, бути об'єктивним і справедливим.

Особливо важливо остання вимога, так як відсутність її призведе до важкого морального травмування особистості. [8, с 12]

При застосуванні суспільної думки колективу для засудження того чи іншого вчинку досконалої особистості необхідно враховувати: характер проступку, індивідуальні особливості учня його душевний стан, відносини колективу до особистості та особистості до колективу, а також інші фактори.

Колектив, одностайно засуджує якусь провину товариша, переконується у своїй силі, що дуже важливо для всієї його діяльності. Але при використанні громадської думки найбільше слід побоюватися формального осуду, коли більшість присутніх байдуже, мовчки співчувають винному, або, що ще гірше, підтримують його. Тому, збираючись піддати будь - який проступок учня громадському впливу необхідно ретельно продумати, чи готовий колектив, чи здатний він до щирого осуду цього вчинку. Це необхідно зробити так як, якщо він буде не готовий, то «опрацювання» поведінки учнів нічого дати не може або призведе тільки до озлоблення учня. Проти такого використання громадської думки виступав В. А. Сухомлинський, вважаючи громадську думку сильним інструментом впливу на особистість, він вказував на велику небезпеку «піддати перегину палиці», перетворивши його в засіб розправи над школярами, він рекомендував вдаватися до колективного осуду в крайніх випадках. [2, с. 29]

Лише тоді коли актив колективу є не тільки творцем, але й виразником справжньої громадської думки, його вплив буде плідним. Громадська думка є тільки тоді справжньої, коли вона виникає в процесі спілкування дітей у вигляді тих вимог, правил та оцінок, які потрібні їм самим і творцем яких вони самі виступають. При цьому вимоги педагога повинні засвоюватися не одним активом, а всім колективом або його абсолютною більшістю. Якщо ж їх засвоює тільки актив, створюється формальна суспільна думка, що використовується ним як засіб примусу і тиску на іншу масу дітей. У подібних ситуаціях органи дитячого самоврядування можуть перетворюватися в помічників вчителів виконують переважно дисциплінарні функції.

Виразником громадської думки можуть бути вирази окремих органів колективу, уповноважених осіб, якщо вони беззастережно підтримуються

громадською думкою. У кожній конкретній ситуації, коли зустрічається необхідність використовувати силу громадської думки для впливу на провиненого учня, дуже важливо всебічно подумати, чи принесе користь цей виховний засіб, але навіть і тоді, коли вчитель абсолютно переконаний в педагогічній доцільності та результативності обговорення якого-небудь вчинку не можна допускати, щоб обговорення це перетворювалося на судилище, що вбиває в особистості все людське, в злоти́ха і зну́щання, які викликаються почуттям переваги більшості, в глузування і зну́щання, продиктовані спрагою помсти. Підліткам не можна давати право одним без присутності вчителя піддавати громадському обговоренню свого товариша, який би огидний вчинок він не скоїв. Критика повинна бути прямою, гострою, відкритою, але разом з тим доброзичливою, дружньою, гуманною. [6, с. 153]

Громадська думка стає результативним виховним засобом, якщо використання її пов'язано з проявом чуйності, уваги, довіри до особистості, якщо вона спонукає і стимулює розвиток кращих рис характеру, апелює до совісті особистості, до її соціальних почуттів.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: М.: «Владос» 1999 г. – Кн2 С - 29-65

2. Бородкин Ф.М. Коряк Н.М. внимание: конфликт – Новосибирск.: Наука. 1989г. С – 15-76
3. А.В.Петровский Личность, деятельность, коллектив М.: «Политиздат» 1982г. С - 140-153
4. Педагогика под ред С.А. Смирнова Зизд М.: «Академия»1999 г. С – 343- 512
5. Общие основы психологии Зизд М.: «ВЛАДОС»1997
6. Социальная психология: Учебн.пособие для студентов пед.ин-тов\Под ред. Петровского А.В. – М.: Просвещение 1987 С - 141-159
7. Л.Д.Столяренко Основы психологии. Ростов н/Д. Издательство «Феникс»,1997 г. С – 286-287
8. Антон Коновалов, Ольга Коновалова\ Коллектив как средство социализации подростка\ народное образование.

*Матус В. В.*

#### *РОЛЬ КОЛЛЕКТИВА В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА*

*Статья посвящена проблеме формирования личности ученика в учебно-воспитательных коллективах, влияния общественного мнения на развитие индивидуальности.*

*Ключевые слова: коллектив, воспитание, общественное мнение, формирование личности.*

*Matus V. V.*

#### *THE ROLE OF THE GROUP IN THE PUPIL'S PERSONALITY SHAPING*

*The article deals with the formation of the student's personality in educational groups, the influence of public opinion on the development of the personality.*

*Keywords: educational group, education, public opinion, the formation of the personality.*